

Sygn. akt III CSK 220/10

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 1 kwietnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Barbara Myszka

w sprawie z powództwa "W. E.-U." sp. z o.o. w Ł.
przeciwko "Z. Zakład Przyczep i Naczep" sp. z o.o. w Z.
z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanego Przedsiębiorstwa
Wielobranżowego "K." sp. z o.o. w Ś.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 1 kwietnia 2011 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 26 lutego 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powódka „W. E.-U.” spółka z o.o. w Ł. wniosła o zasądzenie od pozwanej „Z. Zakład Przyczep i Naczep” spółki z o.o. w Z. kwoty 508.045 zł z ustawowymi odsetkami tytułem zwrotu ceny w związku z odstąpieniem od umowy sprzedaży naczepy kupionej od pozwanej.

Wyrokiem z dnia 13 października 2009 r. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 507.556,60 zł wraz z ustawowymi odsetkami oraz oddalił powództwo w pozostałej części. Ustalił, że strony zawarły umowę, której przedmiotem było wykonanie i sprzedaż przez pozwaną naczepy Z. typ D-651 Jumbo do przewozu żywca wieprzowego. W umowie sprzedawca udzielił kupującemu gwarancji na okres 24 miesięcy na całość pojazdu oraz na okres 48 miesięcy lub 500.000 km na osie jezdne, od chwili odbioru pojazdu, z wyłączeniem części podlegających normalnemu zużyciu eksploatacyjnemu, z zastrzeżeniem konieczności wykonywania regularnych przeglądów określonych w książce gwarancyjnej. Odpowiedzialność gwarancyjna sprzedawcy miała obejmować zastosowane materiały i wykonanie, z wyjątkiem napraw wynikłych z wadliwej obsługi przedmiotu umowy. Powódka zapłaciła kwotę 507.556,60 zł tytułem ceny na podstawie faktury z dnia 21 grudnia 2005 r. wystawionej przez pozwaną. Pozwana zleciła wykonanie zabudowy nadwozia Przedsiębiorstwu Wielobranżowemu „K.” spółce z o.o. w Ś. (interwenientowi ubocznemu po stronie pozwanej). Powódka odebrała naczepę w dniu 15 lutego 2006 r., otrzymując równocześnie od interwenienta ubocznego książeczkę gwarancyjną, w której udzielono gwarancji na zabudowę na okres 24 miesięcy od daty zakupu pod warunkiem wykonywania przeglądów okresowych. W 2006 r. podczas eksploatacji naczepy ujawniło się szereg usterek, które były usuwane przez pozwaną i interwenienta ubocznego. W piśmie z dnia 11 stycznia 2007 r. powódka wezwała pozwaną do wymiany naczepy na wolną od wad, w terminie 3 dni pod rygorem odstąpienia od umowy. Pozwana, powołując się na stanowiska interwenienta ubocznego, odmówiła wymiany naczepy. W ciągu roku 2007 ujawniły się kolejne wady naczepy, doszło m.in. do zerwania dachu naczepy. W piśmie z dnia 31 lipca

2007 r. powódka ponownie zażądała wymiany naczepy na wolną od wad. Interwenant uboczny odmówił, podnosząc, że adresatem żądania wymiany naczepy powinien być sprzedawca. W listopadzie 2007 r. na zlecenie powódki rzeczoznawca samochodowy Bogusław C. dokonał oceny stanu technicznego naczepy. W wydanej opinii stwierdził, że uszkodzenia naczepy miały związek z jej konstrukcją i nie były wywołane nieprawidłową eksploatacją. Po wydaniu tej opinii powódka w piśmie z dnia 1 grudnia 2007 r. odstąpiła od umowy sprzedaży naczepy, podając jako przyczynę istnienie wad, które mimo napraw nie zostały usunięte.

Sąd Okręgowy uznał, że pozwana jako sprzedawca była gwarantem całej naczepy, tj. podwozia i nadwozia. Powołując się na art. 568 § 1, 558 § 1 i 579 k.c. oraz § 4 umowy, przyjął, że wraz z udzieleniem przez sprzedawcę kupującemu 24 miesięcznej gwarancji na naczepę uległ wydłużeniu okres rękojmi z jednego roku do dwóch lat. Z chwilą odstąpienia przez powódkę od umowy nie wygasły jej uprawnienia z tytułu rękojmi za wady fizyczne rzeczy. Odstąpienie od umowy, na podstawie art. 560 § 1 k.c., było skuteczne, gdyż naczepa posiadała wady, o których mowa w art. 556 § 1 k.c., tkwiące w rzeczy, o charakterze istotnym, nie pozwalające na jej użytkowanie zgodnie z przeznaczeniem. Żądanie zwrotu zapłaconej ceny znajdowało podstawę w art. 560 § 2 k.c. i art. 494 k.c.

Wyrokiem z dnia 26 lutego 2010 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego. W ocenie Sądu odwoławczego, Sąd pierwszej instancji bezzasadnie przyjął, że umowa zawierała postanowienie przedłużające odpowiedzialność z tytułu rękojmi na okres 24 miesięcy. Także po zawarciu umowy między stronami nie doszło do takiego porozumienia. Z tej przyczyny powódka złożyła po terminie, przewidzianym w art. 568 § 1 k.c., oświadczenie o odstąpieniu od umowy w trybie przepisów o rękojmi za wady rzeczy sprzedanej, nawet przy założeniu, że naczepa została ostatecznie wydana powódce w dniu 14 marca 2006 r. Termin do odstąpienia od umowy z powodu wady fizycznej naczepy upłynął w dniu 14 marca 2007 r. Mimo tej oceny, Sąd Apelacyjny uznał, że odstąpienie od umowy przez powódkę było skuteczne, gdyż zachodziły przesłanki do złożenia takiego oświadczenia woli przewidziane w art. 491 § 1 k.c. Uzasadnia taką ocenę treść pisma powódki z dnia 11 stycznia 2007 r., w którym powódka wezwała

pozwana do dokonania wymiany naczepy na rzecz wolną od wad w terminie trzech dni pod rygorem odstąpienia od umowy. Żądanie powódki wymiany rzeczy sprzedanej na rzecz wolną od wad było uzasadnione, gdyż pozwana wcześniej nie usunęła skutecznie wad naczepy. Skuteczności złożonego oświadczenia o odstąpieniu od umowy nie pozbawia to, że powódka dokonała tego dopiero w piśmie z dnia 1 grudnia 2007 r. Żądanie zwrotu zapłaconej ceny znajduje uzasadnienie w art. 494 k.c.

Ponadto żądanie dochodzone przez powódkę jest uzasadnione na podstawie art. 471 k.c., gdyż pozwana nieprawidłowo wykonała swoje świadczenie, wydając powódce rzecz nie spełniającą wymagań ze względu na cel, który chciała osiągnąć powódka, kupując naczepę. Sprzedana naczepa posiadała wady tkwiące w jej konstrukcji. Powódka poniosła szkodę w wysokości uiszczonej ceny. Pomiędzy działaniem pozwanej a szkodą, jakiej doznała powódka, zachodzi związek przyczynowy. Uwzględnienie powództwa na tej podstawie prawnej było możliwe, gdyż powódka szeroko określiła podstawę faktyczną roszczenia. Domagała się zasądzenia kwoty wydatkowanej na bezużyteczną naczepę, bez względu na podstawę prawną.

Wyrok Sądu Apelacyjnego został zaskarżony w całości skargą kasacyjną przez pozwaną. W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania zarzucono uchybienie:

- art. 321 § 1 k.p.c. w zw. z art. 479⁴ § 2, art. 187 § 1 pkt 2, art. 13 § 1 zd. drugie i art. 391 k.p.c.;
- art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.;
- art. 378 § 1 k.p.c.

W ramach podstawy naruszenia przepisów prawa materialnego podniesiono zarzut naruszenia:

- art. 491 § 1 k.c. w zw. z art. 494 oraz 471 k.c.;
- art. 491 § 1 k.c. w zw. z art. 476 k.c. oraz art. 560 § 1 w zw. z art. 556 § 1 w zw. z art. 56, 60 i 60 § 1 k.c.;
- art. 56 k.c. w zw. z art. 60 i 61 § 1 k.c.;

- art. 65 § 1 i 2 k.c.;
- art. 491 § 1 k.c. w zw. z art. 561 § 1 k.c.;
- art. 568 § 1 k.c. w zw. z art. 491 § 1 i art. 561 § 1 k.c.;
- art. 561 § 1 k.c.;
- art. 494 k.c. w zw. z art. 491 § 1 k.c.;
- art. 471 k.c. w zw. z art. 361 § 1 k.c.

Pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i zmianę wyroku Sądu Okręgowego poprzez oddalenie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 321 § 1 k.p.c., sąd nie może wyrokować, co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie. Sąd Apelacyjny uwzględnił powództwo w granicach kwoty żądanej w pozwie, co jednak nie przesądza o tym, że orzekł także co do przedmiotu objętego żądaniem. Przedmiot żądania określa, oprócz treści żądania, podstawa faktyczna wskazana w uzasadnieniu pozwu. Sąd jest związany wskazaną w pozwie podstawą faktyczną powództwa. Wydanie rozstrzygnięcia na innej podstawie faktycznej niż wskazanej przez powoda oznacza orzeczenie, co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2005 r., II CK 556/04, OSNC 2006, nr 2, poz. 38). Sąd nie jest natomiast związany oceną prawną powoda powołanej przez niego podstawy faktycznej powództwa, zgodnie z zasadą, *da mihi fatum, dabo tibi ius* (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1999 r., III CKN 407/98, Lex nr 50697, z dnia 15 kwietnia 2003 r., V CKN 115/01, Lex nr 407051, z dnia 24 maja 2007 r., V CSK 25/07, OSNC-ZD 2008, nr 2, poz. 32, z dnia 20 lipca 2007 r., I CSK 144/07, Lex nr 46999, z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 260/08, Lex nr 590271, z dnia 21 maja 2009 r., V CSK 439/08, Lex nr 518121, z dnia 16 września 2009 r., II CSK 189/09, Lex nr 564981). W konsekwencji sąd może uwzględnić żądanie także na innej podstawie prawnej niż wskazanej przez powoda, jeżeli tylko nie wykracza poza ramy faktyczne określone w pozwie.

Zasada ta ma także zastosowanie w sprawach gospodarczych. Z tego względu, że sąd może ocenić powództwo na podstawie różnych podstaw prawnych w uzasadnieniu pozwu okoliczności faktyczne powinny być na tyle dokładnie sprecyzowane, aby można było jednoznacznie określić wchodzące w rachubę podstawy prawne właściwe do oceny przedstawionego pod osąd roszczenia powoda. Jest to konieczne w celu zapewnienia możliwości podjęcia właściwej obrony przez pozwanego, w szczególności poprzez możliwość powołania odpowiednich faktów i zarzutów istotnych z punktu widzenia norm prawa materialnego mogących mieć zastosowanie do oceny przedstawionej w pozwie podstawy faktycznej powództwa (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2009 r., V CSK 180/09, Lex nr 551156). Jak to wyjaśniono w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1999 r., I CKN 252/98, OSNC 1999, nr 9, poz. 152, z dnia 28 lutego 2002 r., III CKN 182/01, Lex nr 54471, z dnia 14 stycznia 2004 r., I CK 42/03, Lex nr 172790), wskazanie przez powoda przepisów prawa materialnego, mających stanowić podstawę prawną orzeczenia, jakkolwiek niewymagane, nie pozostaje bez znaczenia dla przebiegu i wyniku sprawy, albowiem pośrednio określa także okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie pozwu.

Z uzasadnienia pozwu wynikało, że powódka żądała zwrotu zapłaconej ceny za kupioną naczepę w związku ze złożeniem przez powódkę, w dniu 1 grudnia 2007 r., oświadczenia o odstąpieniu od umowy sprzedaży. Tak zakreślona podstawa faktyczna powództwa pozwalała na ocenę zgłoszonego żądania zarówno poprzez pryzmat art. 494 k.c. w zw. z art. 560 § 1 i 2 k.c., jak również art. 494 k.c. w zw. z art. 491 § 1 k.c. Wprawdzie w uzasadnieniu pozwu powódka wskazała przepisy o rękojmi za wady fizyczne rzeczy jako uzasadniające złożenie przez nią oświadczenia o odstąpieniu od umowy, ale tą oceną prawną powódki dochodzonego roszczenia sąd nie był związany. Istotne jest bowiem to, że w uzasadnieniu pozwu powódka podała także okoliczności poprzedzające złożenie tego oświadczenia, w szczególności nieudane próby naprawy naczepy przez pozwaną, bezskuteczne oczekiwanie przez powódkę na wymianę wadliwej naczepy na rzecz wolną od wad, jak również prowadzoną w tej sprawie korespondencję między stronami. Nie było więc wyłączone badanie skuteczności

złożonego przez powódkę oświadczenia o odstąpieniu od umowy także na podstawie art. 491 § 1 k.c. W obu przypadkach odstąpienia od umowy - na podstawie art. 560 § 1 k.c. albo art. 491 § 1 k.c. - aktualizował się, wynikający z art. 494 k.c., obowiązek zwrotu powódce przez pozwaną zapłaconej ceny. W konsekwencji podniesiony w związku z oceną przez Sąd Apelacyjny powództwa na podstawie art. 491 § 1 k.c. zarzut naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. w zw. z art. 479⁴ § 2, art. 187 § 1 pkt 2 i art. 13 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. nie był uzasadniony.

Zarzut naruszenia tych przepisów był natomiast zasadny w odniesieniu do dokonanej przez Sąd odwoławczy oceny powództwa na podstawie art. 471 k.c. jako żądania zapłaty odszkodowania z tytułu nienależytego wykonania przez pozwaną zobowiązania wynikającego z umowy sprzedaży. W podstawie faktycznej powództwa mieściło się twierdzenie powódki o tym, że skutecznie odstąpiła od umowy skutkiem czego doszło do zniesienia *ex tunc* stosunku prawnego łączącego strony. Konsekwencją takiego stanu rzeczy był obowiązek zwrotu przez pozwaną spełnionego przez powódkę świadczenia w postaci zapłaconej ceny. Roszczenie odszkodowawcze na podstawie art. 471 k.c. nie obejmuje zwrotu spełnionego świadczenia, lecz naprawienie szkody spowodowanej nienależytym wykonaniem zobowiązania. Inne są także przesłanki tego roszczenia w porównaniu do roszczenia o zwrot spełnionego świadczenia. Odpowiedzialność sprzedawcy z tytułu rękojmi jest odpowiedzialnością obiektywną podczas, gdy odpowiedzialność za nienależyte wykonanie zobowiązania jest odpowiedzialnością opartą na zasadzie winy. Przesłanką skutecznego odstąpienia od umowy wzajemnej na podstawie art. 491 § 1 k.c. jest natomiast zwłoka jednej ze stron w wykonaniu zobowiązania oraz bezskuteczny upływ dodatkowego terminu wyznaczonego przez kontrahenta umowy do wykonania zobowiązania z umowy wzajemnej. W przypadku odpowiedzialności odszkodowawczej należy wykazać także wysokość poniesionej szkody oraz istnienie adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy szkodą a nienależytym wykonaniem zobowiązania. Uwzględniając te różnice, należy uznać, że roszczenia o zwrot spełnionego świadczenia w związku z odstąpieniem od umowy sprzedaży oraz o zapłatę odszkodowania za nienależyte wykonanie umowy sprzedaży nie są tożsame pod względem ich podstaw materialno-prawnych, przedmiotu żądania (zwrot spełnionego świadczenia oraz

zapłata odszkodowania pieniężnego) oraz przesłanek warunkujących ich uwzględnienie, a tym samym – pośrednio – podstawy faktycznej tych roszczeń. Powódka w pozwie jednoznacznie określiła, że dochodziła roszczenia o zwrot uiszczonej ceny w związku z odstąpieniem od umowy sprzedaży i dlatego nie można przyjąć, że pozew zawierał również żądanie zapłaty przez pozwaną odszkodowania za nienależyte wykonanie umowy sprzedaży (por. również wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2005 r., II CK 259/05, Lex nr 533903 oraz z dnia 11 grudnia 2009 r., V CSK 180/09). Powódka nie powołała również w pozwie wszystkich istotnych okoliczności dla uwzględnienia powództwa z art. 471 k.c., w szczególności dotyczących wysokości poniesionej szkody przy przyjęciu, że nie doszło do skutecznego odstąpienia przez nią od umowy sprzedaży. Utrata przez kupującego uprawnień z tytułu rękojmi za wady rzeczy, w tym do odstąpienia o umowy sprzedaży, jak również brak podstaw do skutecznego odstąpienia od umowy sprzedaży na podstawie art. 491 § 1 k.c., nie eliminuje możliwości dochodzenia przez kupującego roszczenia odszkodowawczego na zasadach ogólnych o naprawienie szkody doznanej przez kupującego wskutek nienależytego spełnienia świadczenia przez sprzedawcę poprzez sprzedaż rzeczy wadliwej. Strona powinna jednak wyraźnie określić w pozwie, że żąda również oceny zgłoszonego żądania jako roszczenia odszkodowawczego w razie uznania braku podstaw do uwzględnienia powództwa o zwrot spełnionego świadczenia. W przeciwnym razie strona pozwana nie mogłaby skutecznie się bronić w postępowaniu sądowym przez podnoszenie i dowodzenie faktów i zarzutów istotnych dla oceny dochodzonego powództwa z punktu widzenia przepisów dotyczących odpowiedzialności odszkodowawczej za nienależyte wykonanie zobowiązania.

Konsekwencją uwzględnienia zarzutu naruszenia art. 321 § 1 w zw. z art. 479⁴ § 2, art. 187 § 1 pkt 2, art. 13 § 1 zd. drugie i art. 391 k.p.c. w zakresie, w jakim Sąd Apelacyjny dokonał oceny roszczenia powódki jako odszkodowawczego, była bezprzedmiotowość pozostałych zarzutów procesowych oraz naruszenia prawa materialnego (art. 471 k.c. w zw. z art. 361 § 2 k.c.) odnoszących się do rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego o zasadności

dochodzonego roszczenia jako roszczenia odszkodowawczego na podstawie art. 471 k.c.

Za uzasadniony należy uznać zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w części dotyczącej braku istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy ustaleń faktycznych dotyczących treści oświadczenia z dnia 1 grudnia 2007 r. o odstąpieniu od umowy złożonego przez powódkę. Brak tych ustaleń uniemożliwia dokonanie prawidłowej oceny w postępowaniu kasacyjnym, według art. 491 § 1 k.c., skuteczności oświadczenia złożonego przez powódkę o odstąpieniu od umowy. Złożenie przez jedną ze stron umowy sprzedaży oświadczenia o odstąpieniu od umowy z powodu wad rzeczy sprzedanej - na podstawie art. 560 § 1 k.c. - jak również z powodu zwłoki w wykonaniu obowiązku z tej umowy, jako umowy wzajemnej – na podstawie art. 491 § 1 k.c. – jest wykonywaniem uprawnienia prawokształtującego. Istota tego uprawnienia polega na tym, że jedna ze stron stosunku prawnego poprzez jednostronne oświadczenie złożone drugiej stronie tego stosunku, może doprowadzić do modyfikacji treści stosunku prawnego bądź jego ustania, mimo że co do zasady powinien mieć on charakter trwały, a ewentualna zmiana treści stosunku prawnego albo jego zniesienie może nastąpić tylko za zgodną wolą obu stron tego stosunku. Wykonanie przez stronę stosunku prawnego uprawnienia prawokształtującego - poprzez złożenie drugiej stronie stosunku prawnego odpowiedniego oświadczenia woli - powoduje ukształtowanie, zgodnie z odpowiednimi, mającymi zastosowanie, przepisami prawa materialnego, sytuacji prawnej obu stron umowy. W szczególności, w razie odstąpienia od umowy w miejsce obowiązku spełnienia świadczeń wynikających z zobowiązania powstaje obowiązek ich wzajemnego zwrotu (w razie zawarcia umowy sprzedaży – zwrotu zapłaconej ceny przez sprzedawcę oraz zwrotu sprzedanej rzeczy przez kupującego). Skuteczne wykonanie uprawnienia prawo-kształtującego następuje wówczas, gdy strona, wykonująca to uprawnienie, zachowała termin do jego wykonania, a ponadto faktycznie wystąpiły okoliczności uzasadniające, według przepisów prawa materialnego lub treści stosunku prawnego, wykonanie tego uprawnienia. Z tej przyczyny druga strona stosunku prawnego (adresat oświadczenia zawierającego wykonanie uprawnienia prawokształtującego) powinna mieć możliwość realnej oceny powstałej, wskutek wykonania przez jedną ze stron

uprawnienia prawokształtującego, sytuacji prawnej. W zależności od wyników tej oceny powinna nadal wykonywać obowiązki wynikające ze stosunku prawnego albo spełnić obowiązki powstałe wskutek wykonania uprawnienia prawokształtującego. W razie sporu między stronami co do skuteczności wykonania uprawnienia prawokształtującego podane w oświadczeniu okoliczności, uzasadniające wykonanie tego uprawnienia, wyznaczają również płaszczyznę sporu sądowego dotyczącego skuteczności tej czynności prawnej. Z tych przyczyn, co do zasady, niezbędnym elementem oświadczenia woli, stanowiącego wykonanie uprawnienia prawokształtującego, powinno być wskazanie okoliczności uzasadniających - według właściwych przepisów prawa materialnego lub treści stosunku prawnego - skorzystanie przez stronę z tego uprawnienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 1984 r., I CR 257/84, Lex nr 8634). Brak wskazania tych okoliczności nie będzie powodował nieskuteczności wykonania uprawnienia prawokształtującego wówczas, gdy z okoliczności poprzedzających (np. z prowadzonej wcześniej korespondencji między stronami) albo towarzyszących wykonaniu uprawnienia prawokształtującego będzie wynikała jednoznacznie podstawa faktyczna stanowiąca przyczynę wykonania przez stronę tego uprawnienia.

Zgodnie z art. 56 k.c., czynność prawna wywołuje skutki nie tylko w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów. Skutki te są jednak ściśle związane z treścią dokonanej czynności prawnej; w razie wykonania uprawnienia prawokształtującego, z treścią złożonego w tym przedmiocie oświadczenia woli. Oświadczenie to wywoła więc takie skutki prawne, jakie właściwe przepisy prawa materialnego wiążą z wystąpieniem okoliczności podanych w tym oświadczeniu uzasadniających wykonanie uprawnienia prawokształtującego. Jeżeli więc oświadczenie kupującego o odstąpieniu od umowy sprzedaży wskazuje jako przyczynę jego złożenia wystąpienie wad w przedmiocie sprzedaży, to takiej treści oświadczenie wywoła skutki prawne, jakie przepisy ustawy wiążą z odstąpieniem od umowy sprzedaży przez kupującego z powodu wady rzeczy. Oświadczenie to nie wywoła natomiast skutków prawnych przewidzianych w przepisach przewidujących uprawnienie strony do odstąpienia od umowy

z innych przyczyn niż występowanie wady rzeczy, chyba że w oświadczeniu powołano również fakty uzasadniające odstąpienie przez stronę od umowy na tych podstawach prawnych np. przewidziane w art. 491 § 1 w zw. z art. 476 k.c. Doniosła prawnie nie jest bowiem kwalifikacja prawna podstawy tej czynności dokonana przez stronę tej czynności, lecz sama czynność polegająca na wykonaniu tego uprawnienia (np. odstąpienie od umowy) oraz podana w tej czynności albo wynikająca z okoliczności jej towarzyszących, podstawa faktyczna uzasadniająca wykonanie przez stronę uprawnienia prawokształtującego.

Sąd Apelacyjny przyjął, że oświadczenie powódki z dnia 1 grudnia 2007 r. o odstąpieniu od umowy nie było skuteczne według przepisów o odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi za wady rzeczy sprzedanej, gdyż zostało złożone przez powódkę, jako kupującego, po terminie zawitym przewidzianym w art. 568 § 1 k.c., ale było za to skuteczne, według art. 491 § 1 k.c. Innymi słowy, Sąd odwoławczy uznał, że wolą powódki, wyrażoną w oświadczeniu z dnia 1 grudnia 2007 r., było odstąpienie od umowy także z przyczyn określonych w art. 491 § 1 k.c. Taka ocena prawna, została jednak dokonana z pominięciem dokładnego ustalenia treści, a następnie wykładni – według zasad określonych w art. 65 k.c. - złożonego przez powódkę oświadczenia o odstąpieniu od umowy, jak również z pominięciem okoliczności poprzedzających bądź towarzyszących złożeniu tego oświadczenia, a z których by wynikało, że powódka odstępuje od umowy także z przyczyn określonych w art. 491 § 1 k.c. Z tego względu nie można odeprzeć zarzutu naruszenia art. 491 § 1 w zw. z art. 56, art. 60, art. 61 § 1 i art. 65 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie.

Przesłanką uzasadniającą złożenie przez kupującego oświadczenia o odstąpieniu od umowy sprzedaży, na podstawie art. 560 § 1 k.c., jest wystąpienie wady rzeczy sprzedanej, natomiast przesłanką odstąpienia od umowy na podstawie art. 491 § 1 k.c. jest zwłoka jednej ze stron w wykonaniu zobowiązania z umowy wzajemnej i bezskuteczny upływ wyznaczonego dodatkowego terminu do wykonania umowy z zagrożeniem, iż w razie bezskutecznego jego upływu strona będzie uprawniona do odstąpienia od umowy. Zastosowanie art. 491 § 1 k.c., wymaga, aby w chwili wyznaczenia dodatkowego terminu do wykonania zobowiązania z umowy wzajemnej druga strona umowy pozostawała w zwłoce.

W wyroku z dnia 15 czerwca 2005 r., IV CK 786/04 (OSP 2006, nr 10, poz. 112) Sąd Najwyższy przyjął, że kupujący (zamawiający) może odstąpić od umowy sprzedaży na podstawie art. 491 § 1 k.c. z powodu zwłoki sprzedawcy (dostawcy) w wymianie wydanych rzeczy na wolne od wad. Przy przyjęciu za uzasadnionego stanowiska zawartego w tym orzeczeniu, warunkiem zastosowania art. 491 § 1 k.c. jest to, aby sprzedawca pozostawał w zwłoce w wykonaniu obowiązku wynikającego z przepisów o odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi za wady rzeczy sprzedanej. Dopiero wówczas kupujący może wyznaczyć sprzedawcy dodatkowy termin do wykonania obowiązku, co do którego sprzedawca pozostaje w zwłoce, pod rygorem odstąpienia od umowy. Wyznaczenie dodatkowego terminu do wykonania zobowiązania z umowy wzajemnej, o którym mowa w art. 491 § 1 k.c., musi jednak dotyczyć takiego obowiązku, którego wcześniej kontrahent umowy wzajemnej nie spełnił. Uwzględniając powyższe zwłoka w wykonaniu obowiązku wymiany rzeczy wadliwej na rzecz wolną od wad może mieć miejsce wówczas, gdy wcześniej kupujący zgłosił takie żądanie sprzedawcy. Sąd Apelacyjny przyjął, że powódka wyznaczyła pozwanej dodatkowy termin na wymianę naczepy w piśmie z dnia 11 stycznia 2007 r. Sąd odwoławczy, przyjmując, że czynność powódki polegająca na odstąpieniu od umowy sprzedaży miała uzasadnienie w art. 491 § 1 k.c., nie określił jednak jasno, z wykonaniem jakiego obowiązku pozwana w dniu 11 stycznia 2007 r. pozostawała w zwłoce, w szczególności, czy dotyczyło to obowiązku naprawienia rzeczy, czy jej wymiany. Sąd nie określił również podstawy prawnej obowiązku pozwanej, co do którego pozostawała ona w zwłoce, a mianowicie czy wynikał ten obowiązek z przepisów o odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi za wady fizyczne rzeczy sprzedanej, czy też z tytułu udzielonej gwarancji. Taki obowiązek nie wynikał bowiem z umowy, a aktualizował się dopiero z chwilą zgłoszenia takiego żądania przez powódkę w ramach odpowiedzialności pozwanej z tytułu rękojmi za wady rzeczy sprzedanej ewentualnie w ramach udzielonej gwarancji. Z dokonanych ustaleń wynika, że pismo powódki z dnia 11 stycznia 2007 r. było pierwszym pismem skierowanym do pozwanej, w którym żądano wymiany kupionej rzeczy na rzecz wolną od wad, co podważa zasadność stanowiska Sądu odwoławczego o pozostawaniu pozwanej w zwłoce, w wykonaniu tego obowiązku, w dniu

11 stycznia 2007 r. Z tych przyczyn uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 491 § 1 w zw. z art. 476 k.c. przez przyjęcie przez Sąd Apelacyjny, że w dniu 11 stycznia 2007 r. zachodziły okoliczności uzasadniające wyznaczenie przez powódkę pozwanej dodatkowego terminu do wymiany naczepy na rzecz wolną od wad pod rygorem odstąpienia od umowy sprzedaży. Konsekwencją tego jest również naruszenie art. 494 k.c. na skutek uznania przez Sąd odwoławczy, że wystąpiły przesłanki do zastosowania tego przepisu wobec skutecznego odstąpienia od umowy przez powódkę, po bezskutecznym wezwaniu pozwanej – oświadczeniem z dnia 11 stycznia 2007 r. – do wymiany rzeczy sprzedanej na rzecz wolną od wad.

Rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego było oparte na założeniu, że powódka była uprawniona do żądania wymiany przez pozwaną sprzedanej naczepy na rzecz wolną od wad. Jeżeli źródłem tego obowiązku, co nie zostało należycie wyjaśnione, były przepisy o rękojmi za wady fizyczne rzeczy, to należy mieć na uwadze, że art. 561 § 1 k.c. przewiduje możliwość żądania wymiany rzeczy sprzedanej na rzecz wolną od wad wówczas, gdy przedmiotem sprzedaży była rzecz oznaczona co do gatunku. W razie sprzedaży rzeczy oznaczonej co do tożsamości kupujący nie posiada uprawnienia do żądania wymiany sprzedanej rzeczy na rzecz wolną od wad, a jedynie uprawnienie do żądania usunięcia wady (art. 561 § 2 k.c.). Dla oceny, czy przedmiotem sprzedaży była rzecz oznaczona co do gatunku, czy co do tożsamości istotne znaczenie ma to, czy rzecz miała charakter zastępowalny (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 grudnia 1988 r., III CZP 48/88 (OSNC 1989, nr 3, poz. 36). Środki transportu nawet wówczas, gdy podlegają indywidualnemu oznaczeniu są zazwyczaj zaliczane do rzeczy oznaczonych co do gatunku. Jednakże ustalenie czy określona rzecz, będąca przedmiotem umowy sprzedaży, jest rzeczą oznaczoną co do gatunku, czy do tożsamości wymaga każdorazowo przeanalizowania postanowień konkretnej umowy. Sąd odwoławczy nie przedstawił stanowiska odnośnie do tego, jak należy zakwalifikować, według postanowień umowy zawartej przez strony, naczepę sprzedaną powódce, co nie pozwala na odparcie zarzutu naruszenia art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 561 § 1 k.c.

W skardze kasacyjnej zasadnie również podniesiono zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 378 § 1 k.p.c. na skutek pominięcia oceny części

zarzutów podniesionych przez pozwaną w postępowaniu apelacyjnym, co skutkowało rozpoznaniem sprawy z naruszeniem art. 321 § 1 k.p.c., jak również miało wpływ na wadliwą ocenę prawną oświadczenia powódki o odstąpieniu od umowy z dnia 1 grudnia 2007 r.

Z tych względów, ponieważ skarga okazała się uzasadniona, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi, na podstawie art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c., rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.